

Björn Rosendal

Björn Rosendal är läkare och bildkonstnär och bosatt i Halland.

Med familjebudskap avser jag ett budskap som på slingrande vägar kommer att prägla mottagliga individer men passera förbi andra. Många budskap kan finnas i samma familj. De kan vara positiva eller negativa. Starka budskap slår ut de svaga. De kan vara verbala men är oftast icke verbala. De kan kvarstå längre eller kortare tid. Deras överlevnadstid är beroende av en rad faktorer men viktigt är sannolikt att det finns en konstitutionell faktor inom familjen som förstärker budskapet. Därför kan det

.....

.....
Konträra familje- och klassbudskap kan leva sida vid sida hos samma individ.
.....

sannolikt också få olika utseende i olika familjegränar. Budskapen kan också förändras genom åren även om deras grundkaraktär består.

Budskapens orsaker och utformning

Kraftiga, dominerande och styrande budskap kan mycket väl vara dolda eller förborgade. På så sätt kan en hel familj gå omkring med sitt förborgade budskap och styras av detta. Spelet eller styrningen kan då ta sig olika former beroende på olika mänskliga konstitutioner och constellationer. Kan man emellertid verbalisera budskapet känns det igen av den som bär på det vare sig det tagit den ena eller andra formen.

Anledningen till att budskap uppkommer är antagligen lika mångfacetterad som livet självt.

Det budskap som beskrivs i denna uppsats har uppstått genom yttre tryck mot en grupp, en familj. Så uppstår säkert många dominerande familjebudskap. Trycket utifrån ger en ökad sammanhållning. Stolthet följer då i spåren. Stolthet som självförvar.

Familjebudskap kan säkert bli gruppbudskap och vice versa. Detsamma gäller klassbudskap. Om betydelsen av dessa har jag hittills endast glimtvisa kunskaper men i den här framlagda undersökningen framkommer som ett bifynd att konträra familje- och klassbudskap kan leva sida vid sida hos samma individ. Man kan både vara bördsstolt och samtidigt stolt över att tillhöra arbetarklassen. Frågan är viktig och intressant i dessa tider med ständigt pågående diskussion om klassmotsättningar.

När jag nu funnit något som jag kunde tolka som ett familjebudskap gällde det att ge detta en verbal form för att sedan kunna se om min hypotes var rätt.

Budskapet är till formen ett frihetsbudskap och sannolikt lika gammalt som människans historia. Marcus Junius Brutus torde ha kommit detta budskap nära i sitt valspråk: Praestat nemini imperare

quam alicui servire. Jag har förkortat det till "Hellre ingens herre än någons slav". Det har visat sig att denna formulering är lättförståelig för den som bär på detta inre krav. När de på detta sätt fått familjebudskapet verbaliserat har de tagit det till sig med ett igenkännande. Detta har varit inkörsporten för mina intervjuer.

Det framstod också klart att det familjära beteendet också funnits i tidigare generationer fast kanske i en annan form. Genom att budskapet har så direkt med levnadsformen att göra har det fört till handlingar hos personer i tidigare generationer som varit så tydliga att det öppet tolkat budskapets mening. Det har därför gått att följa familjebudskapet bakåt.

METODIK

Metodiken har bestått i intervjuer med nu levande personer både om deras egen situation och om deras uppfattning om de redan avlidna familjemedlemmar som de haft kontakt med. På detta sätt har även personer ur tidigare generationer kommit att karaktärsbeskrivas av flera nu levande personer och bilden av dem har på detta sätt fått en flerdimensionell belysning. Inkörsporten för intervjuerna har som tidigare nämnts varit den verbala formen "Hellre ingens herre än någons slav". Har den intervjuade tagit det till sig med ett igenkännande så har intervjun fortsatt, men om den intervjuade ställt sig oförstående så har intervjun avbrutits redan där. I övrigt har jag inte använt någon särskild teknik utan endast samtalat.

Iögonenfallande handlingar som ofta fått livsavgörande betydelse har förekommit ganska ofta inom familjen och hos en del personer kan man se hur ett handlingsmönster upprepats på ett sådant sätt att det fått en styrande funktion.

Genom tillgång till dagböcker som beskriver den senare delen av 1800-talet illustreras den då levande familjekretsen och därmed även tänkesätt från

.....
Handlingar hos personer i tidigare generationer har varit så tydliga att de öppet tolkat budskapets mening.
.....

1700-talskretsen som speglas i den hållning som den sista överlevande från denna krets intog.

En del brev har också varit belysande. Det är inte bara innehållet utan också handstilen, ämnesvalet och sättet att uttrycka sig som kan ge upplysningar om den skrivande personen. Två brev till dottern i Sverige avsända i samma kuvert från USA 1895 skrivna av Walter och Lotten Kaeks handlar om samma sak men talar två olika språk och speglar två olika personligheter. Han skriver i överdådigt svepande gester. Samma överdådighet som förde till att han fick emigrera 1880.

”Så för oss kan Du vara obekymrad. Vi hafva det bra på alla vis i det ekonomiska och som Du äfven njuter av samma förmån kunna vi vara både nöjda, glada och tacksamma mot ”Gam-meln däruppe”.

Hon skriver: ”Du kan ej tro så liten och mager jag är. Pappa säger att jag försvinner, jag dör inte ...” ”... vi tänker det är bäst att rädda det lilla man kan och gå härifrån så fort som möjligt”.

Det har också varit betydelsefullt att besöka de platser där familjen levat. Inte bara för att få ett geografiskt begrepp utan också för att sätta sig in i deras boendeförhållanden och därmed levnadsförhållanden. Andra viktiga upplysningar kommer också fram genom berättelser och muntliga traditioner.

Familjekretsarna

Indelningen i familjekretsar där familjebudskapet cirkulerat har varit av avgörande betydelse för undersökningen. Med familjekrets avses de personer som genom släktskapsförhållanden kommit att leva tillsammans eller på annat sätt hållit samman. De två första familjekretsarna har varit avgränsbara både tidsmässigt och geografiskt. Den första, som här kallas 1700-talskretsen, levde kring Storsjön i Jämtland. Den andra, 1800-talskretsen, bodde i Sundsvall.

Den tredje kretsen, 1900-talskretsen, däremot är varken geografiskt eller på annat sätt sammanhållen. Gemensamt är att alla tillhör samma familj utgången från de två tidigare kretsarna. Det är därför desto mer intressant att finna hur många av famil-

.....
Några framstår som klara budbärare. I just denna familjegren är dessa kvinnor.
.....

jens medlemmar som styrs av samma inre krav utan att man haft någon djupare kontakt med varandra. I några fall t o m ingen alls.

På detta sätt får man fram att varje krets omfattar omkring hundra år. ”Medellivslängden” för en tre-generationsgrupp är 134 år. Det behövs endast tre sådana familjekretsar för att täcka 300 år. Flera personer i varje familjekrets har levt i nästa krets och utgjort överbryggande länkar. Några framstår som klara budbärare. I just denna familjegren är dessa kvinnor. Familjebudskapet följer alltså inte familjenamnet. 1700-talsbudskap har överförts till 1900-tal genom endast två personer som levat tillsammans. Den ena var då i slutet och den andra i början av sitt liv.

1700-talskretsen har på grund av mängden personer som ingår (cirka 125) varit svår att kartlägga och man märker snart den invecklade vävnad som uppstår genom ingifta och genom släktskapsförhållanden i tidigare generationer. Det går emellertid ganska väl att avgränsa gruppen därför att den levat så geografiskt isolerad. Självfallet har jag koncentrerat mig kring den innersta kärnan av vad som skulle ge upphov till nästa familjekrets men även perifer personer framträder ibland i skarp relief och får betydelse för bedömningen. Personliga karaktäristika kan man komma fram till när det gäller några få personer och det blir då endast några få karaktärs-egenskaper som framträder. Som grupp i tiden och i miljön får familjen däremot både liv och karaktär. Man kan också se hur de i kretsen ingående familjerna redan i tredje generationen fått en inriktning som man sedan i stort sett följde långt fram på 1800-talet. En familj ger präster, en jurister, en naturvetare etc.

När det gäller bedömningen av 1700-talsmiljön och för att få tidsbilden så exakt som det går har jag haft hjälp av historiker som varit experter på denna tid och miljö. Många orsakssammanhang har kunnat klarläggas på detta sätt. Stilhistoriska aspekter

En del av dagens invandrare sluter sig för att rädda sin hotade självkänsla samman i grupper, vilka sammanhållas av idealiserade och närmast mytiska föreställningar om hemlandet.

har också gett ledtrådar och jag har då haft nytta av min konstnärliga utbildning.

Jag har samarbetat med två andra forskare när det gäller familjen med arbetsnamnet Pinje. Mina medarbetare har humanistisk utbildning. Kombinationen naturvetenskap humanism är berikande, fullständigande och öppnar nya vägar. Alltför länge har vi levat med dessa två världar isolerade från varandra, som en kropp utan själ.

Med utgångspunkt från att det i den aktuella undersökningen skulle föreligga ett invandrarbudskap har den första familjekretsens förhållanden analyserats med hänsyn till detta.

Av sekretesskäl har jag använt fingerade namn. Familjenamnen Dragon, von Svida, Kaeks och Pinje täcker också kvinnolinjerna.

1800-talskretsen är ganska liten (cirka 30 personer) och lätt avgränsbar.

Hellre ingens herre än någons slav

Den undersökning som presenteras gjordes 1977–78.

En forskningsrapport 1979 angående våra dagars invandrare framhåller ett förhållningssätt som väl överensstämmer med budskapet "Hellre ingens herre än någons slav". Det uppstår hos en del av dagens invandrare vilka för att rädda sin hotade självkänsla sluter sig samman i grupper, vilka sammanhållas av idealiserade och närmast mytiska föreställningar om hemlandet. Denna "mytkultur" grundar sig på föreställningen att gruppmedlemmarna genom sitt nationella ursprung genomgående är överlägsna majoritetsbefolkningen. Egendomligt nog kan sådana grupper bestå av olika nationaliteter.

I den undersökning som jag fn bedriver berörs

också utforskningen av en invandrarfamilj på 1600-talet. Man kan även där se hur invandrarna håller ihop oavsett nationalitet. Hopförda av främlingskapet i den svenska omgivningen. Om man hade framgång eller ej tycks inte ha haft någon betydelse. Gemensamt var tydligen att man hade trängt in i ett annat revir.

Det står alltså klart att budskapet "Hellre ingens herre än någons slav" kan vara ett invandrarbudskap och ett sådant familjebudskap skulle kunna utvecklas till eller ur ett gruppbudskap. Andra trängda grupper skulle då också kunna tänkas utveckla ett budskap av samma typ.

En undersökning 1978 bland yrkeskriminella pekar också på en gemensam stolthet av likartat slag. Gruppbudskap torde dock med hänsyn till grupperns löslighet endast fortläpa sig från generation till generation i form av familjebudskap.

Budskapet "Hellre ingens herre än någons slav" är också ett kreativitetens budskap genom att det ger stöd åt den som vågar ställa sig oberoende av kollektivet. Detta medför att många individer med detta budskap genom sin obundenhet till andra har kunnat nå mycket framstående positioner i samhället.

För att spetsa till det skulle man kunna säga att det är ett familjebudskap som för till toppen eller till botten i samhället.

DEN FÖRSTA FAMILJEKRETSEN

Familjen Dragon

1700-talskretsens första familjebildning skedde 1719 i Solimansk i Sibirien då löjtnanten Anders Dragon f. 1675 gifte sig med den 26 år yngre Anna Elisabeth von Svida.

Anders Dragon som kommit till Solimansk något år tidigare hade tillfångatagits efter slaget vid Poltava 1709 och hade under fångenskapen tillhört den 1718 avrättade furst Gagarins stab. Han var av bor-

Budskapet "Hellre ingens herre än någons slav" kan vara ett invandrarbudskap.

De hemvändande karolinska officerarna var som en slags gengångare som kronan dessutom var skyldig åratals lön.

gerlig härkomst och var, när kriget började år 1700, trumpetare vid livregementet till häst. Han var nu en aktad officer som deltagit i en rad av Karl XII:s drabbningar och som genom sin speciella ställning under fångenskapen hade kunnat göra sina medfångar stora tjänster.

Han ansågs tydligen av den jämnårige kapten Joakim von Svida f 1678 som ett lämpligt parti för den äldsta nu giftasvuxna dottern Anna Elisabeth som tillbringat sin barndom i krig och sin ungdom i fångenskap. Hennes uppväxt under onormala förhållanden var karakteristisk för hela denna släktgeneration och gav goda grundförutsättningar för familjebudskapets uppkomst.

När familjen bröt upp i december 1721 för färden från Sibirien var hon havande med sin andre son som föddes den 5.3 1722 någonstans på vägen till det för henne okända landet Sverige. Han döptes till Carl Joakim.

Det Sverige som Anders Dragon efter 22 år återvände till med sin unga hustru var inte längre någon stormakt. Det var ett krigstrött och utsuget land som just avvärjt ryssarnas härjningar längs den egna kusten.

De hemvändande karolinska officerarnas situation var allt annat än ljus. Deras befattningar var upptagna av andra personer. De var som en slags gengångare som kronan dessutom var skyldig åratals lön. En lön som nu inte fanns pengar till. Ofta fick man gå ner i rang och nöja sig med usel betalning om man inte var så full av skavanker att man blev betraktad som otjänlig.

Anders Dragon såg en annan lösning. Han sökte sig till Jämtland med möjlighet till bibehållen rang och kanske befordran. Där fanns flera av hans hustrus släktingar som officerare eller som hustrur till officerare. Regementschefens hustru och även hennes syster hade tidigare varit gifta von Svida. I annat fall skulle han inte gjort ett sådant val. En placering i Jämtland var vid denna tid att jämföra

med förvisning. Jämtland var nätt och jämt försvenskat och bostäderna dåliga.

Invandrarbakgrunden

Den släkt i vilken Anders Dragon gift in sig tillhörde den baltiska jordägande överklassen.

Baltikum hade under många år behärskats av Tyska orden och Svärdsriddarorden. Överklassen i Baltikum utgjordes därför till stor del av tyska adelsmän och jordägare av vilka många, när området kom under svenskt herravälde, kom att bli officerare i den svenska armén eller på annat sätt tjäna svenska kronan. Bland dessa fanns också en del skotska adelsmän som sökt sin lycka i stormaktstidens Sverige och nu även i den framväxande stormakten Ryssland. Betecknande för dessa familjer i detta labila gränsområde var att en del familjemedlemmar kunde vara i svensk tjänst och andra i rysk.

När tsar Peter erövrade Östersjöprovinserna och Finland kom många i denna befolkningsgrupp i ett trängt läge och tvingades flytta till Sverige. De fick då lämna sina gods och förlänningar. De var då i realiteten invandrare.

Familjen von Svida

Familjen von Svida av urgammal tysk adelssläkt var bosatt i Ingermanland där man i början av 1600-talet hade fått Svida pogost (socken) i förläning. Joakim von Svidas mor var född Cronloo, en baltisk familj av tyskt ursprung som adlats av drottning Kristina. Det begränsade urval som erbjöds inom överklassen i Östersjöprovinserna och ekonomiska intressen, framför allt jordegendomarnas fördelning, gjorde att släkterna von Svida och Cronloo kom att sammanvävas genom giftermål i olika kombinationer på ett sätt som inte förekommer idag. Avkomman tycks dock ha varit frisk och sund.

Fyra sysslingar av släkten von Svida kom att sammanföras i Jämtland. När Anna Elisabeth Dragon kom dit fanns tre sysslingar redan där. Axel var

En placering i Jämtland var vid denna tid att jämföra med förvisning.

officer vid Jämtlands regemente. Christina och Elisabeth var gifta med baltiska officerare vid samma regemente och de var inte endast sysslingar till Anna Elisabeth utan också till hennes far, helt i linje med familjemönstret. Från att ha varit en familjeenhet sammanhållen framför allt av ekonomiska intressen hade det nu uppstått en familjekrets som sammanhölls av psykologiska skäl.

Det var en starkt sammansvetsad grupp som på detta sätt kom att hamna i Jämtland. Gemensamt var att alla på något sätt tillhörde familjen von Svida som under fruktansvärda lidanden fördrivits från sitt hemland under blodigt motstånd. Sammanlagt 29 medlemmar av familjen dog eller fördes till rysk fångenskap under åren 1700–1710. Nu hade man kommit till ett främmande land där man betraktades med misstro. Det förelåg därför alla förutsättningar för att ett starkt styrande familjebudskap skulle kunna uppstå.

Detta fick ytterligare näring genom att till denna grupp också sedermera knöts familjen von Saxen som också var en baltisk adelsfamilj av tyskt ursprung, som redan i Balticum var släkt med släkten. Ryttmästaren Carl Joakom Dragon, han som föddes på hemväg från Sibirien, gifte sig 1754 med Beata von Saxen. Ytterligare två söner inom von Svidas familjekrets kom att gifta sig med döttrar ur familjen von Saxen.

Den fysiska och psykiska boendemiljön

Jämtlands samhörighet med Norge gjorde att man från svenskt håll betraktade Jämtland mer eller mindre som ockuperat område under 1600-talets senare del och först 1699 fick Jämtland representation i riksdagen. Mot denna bakgrund blir det förklarligt att jämtländska förband i krigssituationer alltid placerades långt från Sverige som i Polen eller Tyskland. Till officerare rekryterades också påfallande många utlänningar oftast från de baltiska staterna. Innan officerare kom till Jämtland representerades det ledande skiktet i samhället av prästmän, länsmän och storbönder. Den nya invandrargruppen uppfattades som främmande personer och det uppstod ganska stora motsättningar mellan dem och den inhemska befolkningen.

Stoltheten hos dessa invandrare betingades också av det förflutna och av deras ståndstillhörighet.

Stolthet som försvar

Den familjekrets som bildades i Jämtland bestod som det framgår av det föregående av en grupp människor som utsatts för krigets fasor i ovanlig grad och som sökt sig tillsammans efter att ha fördrivits från sitt land och som kommit till ett land som endast motvilligt tog emot dem. De flesta av familjemedlemmarna talade inte landets språk utan vardagsspråket var tyska. Trycket utifrån var därför mycket hårt och tidigare erfarenheter hade lärt dem att hålla samman. Stoltheten hos dessa invandrare betingades alltså inte bara av invandrarsituationen utan också av det förflutna och av deras ståndstillhörighet. Av den andra generationen var det endast ett fåtal som gifte in sig i svenska familjer. Först i tredje generationen blir detta vanligt.

Ståndstillhörighetens betydelse

Man gifte sig med personer tillhörande samma kategori och valde officersyrket eller akademiska yrken. Inom familjekretsen fanns under 1700-talets senare del sammanlagt 31 officerare och 16 med akademiska yrken. Som exempel på ståndstillhörigheten kan nämnas att Carl Joakims äldste son i slutet på 1780-talet nekades gifta sig med den bonddotter med vilken han sammanbodde och hade två barn. Detta mönster gällde alla familjer inom kretsen utom en som relativt snabbt assimilerades av boendebefolkningen.

Familjen Dragon på 1700-talet innehöll, om man nu ser på den, en stor kraftpotential och nådde redan i tredje generationen så höga positioner i samhället som t ex justitieråd. Under 1800-talet fortsatte detta och en Dragon var t o m justitieminister. Att räkna anor från familjen Dragon anses fortfarande fint i Jämtland, vilket vittnar om familjens genomslagskraft.

Ryttmästare Carl Joakim Dragon levde till 1810 och kunde därför överföra den första karolinska familjegruppens budskap direkt till sin dotterdotter

Charlotta gifte sig med Carl Gustaf Kaeks av finlandssvensk tjänstemannasläkt. Han hade tillhört "Savolaxbrigadens hjältar" under 1808–1809 års krig och hade under förtvivlat motstånd fördrivits från sitt land. Han passade in i familjen Dragons mönster. En ny fördriven invandrare tillfördes familjekretsen.

Vid analys av familjesituationen för 1700-talskretsen kan man konstatera att den fyller alla kriterier på en invandrargrupp som redan före invandringen sammansvetsats genom släktskap och onormalt tryck. Detta kan man tex utläsa ur Christina von Svidas dödsruna från 1773 där det grymma blodbadet i Narva 1704 framstår som hennes livs centrala händelse och vändpunkt.

Familjen kom efter ankomsten till Sverige även i fortsättningen att utsättas för omgivningens tryck på ett sådant sätt att den tvingades till stark sammanhållning. Stolthet som självförsvar måste för denna grupp ur ståndssamhällets överklass ligga ännu närmare till hands än för dagens invandrare, vilka också begagnar sig av samma känslomässiga mekanism för att freda sig.

Med Carl Gustaf Kaeks fick Charlotta Dragon två söner. Dessa flyttade till Sundsvall där vi återfinner nästa familjekrets.

Gustaf Fredrik Kaeks född 1813 och uppväxt i den första familjekretsen i Jämtland gifte sig 1840

Familjesituationen för 1700-talskretsen fyller alla kriterier på en invandrargrupp som sammansvetsats genom släktskap och onormalt tryck.

Den kreativa familj som omnämnes i inledningen har sitt ursprung i familjen Thunhorn. Ättlingar från denna familj visar från 1800-talets mitt och fortfarande en betydligt högre grad av kreativitet än genomsnittet. Denna undersökning kommer att publiceras i annat sammanhang. Familjen Dragon uppvisar däremot inga påfallande kreativa drag.

Familjekretsen i Sundsvall var sammanhållen genom familjen Thunhorn där den Dragonska stoltheten fick god grogrund. Familjen Kaeks kom därför att få en förstärkning av sitt budskap från den första familjekretsen. Detta markeras ytterligare av att Charlotta Dragon 1851 flyttade till sonens familj i Sundsvall och levde hos dem till sin död 1873.

Gustaf Fredrik Kaeks som var köpman och ångbåtskommissionär dog tidigt och efterlämnade änkan Carin och tre omyndiga barn. Dessa bodde sedan tillsammans med Charlotta som omhuldade den Dragonska stoltheten. "Hon hade både stor och fin släkt, vilket hon trivdes med att framhålla" står det att läsa i en dagboksanteckning som fortsätter: "När hon läste i tidningen om något celeberr fränfalle kunde hon säga: "Jaså är han borta nu, om jag inte minns fel var han en brylling till mig". Familjen tyckte tydligen att hon var nästan väl anstolt, men i realiteten hade hon rätt. Familjerna Dragon och von Saxon var framgångsrika.

Charlotta Dragons svärdotter Carin Kaeks var som det senare framkommer mycket medveten om sin sociala ställning och den Dragonska bakgrunden passade. Hon beskrivs som elegant och spirituell, väl bevandrad i konvensansens alla irrgångar. Det noteras särskilt att hon inbjöds till stadens bankett för Karl XV trots att hon var änka. Kanske ett första tecken till en kvinnoemancipation som sedan skulle fullföljas av hennes dotter. Hennes man Gustaf Fredrik Kaeks beskrivs som en estet och livligt

.....
*Han infann sig första dagen som bokhållare
ridande på en grå häst iförd matchande grå
ridkostym.*
.....

intresserad av tidens tekniska nyheter.

I denna miljö växte Walter och Engelborg Kaeks upp. Det var en miljö präglad av krav som ställdes på den som tillhörde stadens högsta sociala skikt samt av ett rikt innehåll på estetiska kvaliteter. Den ekonomiska stabiliteten var dock inte lysande. Det fanns en god grogrund för det andliga överdåd som Charlotta Dragon förde med sig men knappast ekonomiska möjligheter att leva upp till det.

De första negativa konsekvenserna av familjebudskapet

Walter Kaeks som fick en för tiden god handelsutbildning visade snart prov på den överdådiga livsstil som senare skulle tvinga honom att emigrera till USA med hustru och fyra barn. Han var mycket intresserad av ridsport. Hans första tjänst var en plats som bokhållare. Han infann sig första dagen ridande på en grå häst iförd matchande grå ridkostym. Denna episod får illustrera en livsstil som saknar förankring i verkligheten. Denna verklighet framstod senare med brutal tydlighet när han blev farmare i USA. När man har facit både framåt och bakåt kan man säga att Walter Kaeks blev offer för en bristande realitetsanpassning orsakad av det familjebudskap som cirkulerade.

När Walter Kaeks med familj lämnade landet 1880 vägrade den äldsta då 13-åriga dottern Elsa att följa med. Hon stannade i Sverige hos sin farmoder Carin Kaeks. Denna hade efter makens tidiga död en ansträngd ekonomi, vilken knappast kunde ha blivit förbättrad av förspelet till sonen Walters emigration. Dessutom totalförstördes hennes hus och allt lösöre vid Sundsvalls brand 1888. Förutsättningarna för ett stolt uppträdande kan därför knappast ha funnits i det yttre.

En episod som emellertid visar på en utomordentlig inre stolthet uppstod när Elsa Kaeks 1892 förklarade att hon ville gifta sig med ingenjören Daniel Pinje. Denna var en av Sveriges första el ingenjörer

och drev en mekanisk verkstad som han övertagit efter fadern. Han var också en lovande uppfinnare och konstruktör. Han beskrivs som behaglig, belevad, välskött och intelligent. Detta förslog emellertid inte. Familjens bakgrund var inte tillräckligt dokumenterad. Dessutom måste man i konstruktionsbranschen arbeta med händerna. Carin Kaeks gjorde efter ett besök en vardag på visittid följande uttalande: "Det luktar sot av hela familjen". Hon vägrade därefter att infinna sig på bröllopet och träffade inte sondottern förrän två år senare när denna var gravid med sitt andra barn. Den familjära stoltheten gav återigen negativa konsekvenser.

Familjen Pinje är en invandrarfamilj som tillhörde den grupp av välutbildade emigranter vilka grundlade den svenska brukskulturen under 1600-talets mitt. Denna invandrarfamilj är nu föremål för vetenskaplig forskning. Familjens bakgrund har tills på sista tiden inte varit känd, vilket ger en unik utgångspunkt.

Positiva konsekvenser av familjebudskapet

För Engelborg Kaeks 1858 kom familjebudskapet att få positiva konsekvenser. Stolthet och social medvetenhet hade hon men på ett positivt sätt. Framför allt yttrade sig detta i en framträdande självständighet. Ett utmärkande drag var att hon stod så oberoende av vad andra människor tyckte. Hon var begåvad och beläst, samlade böcker och talade fyra språk. Hon förblev ogift. Hon utbildade sig till Sveriges första kvinnliga telegrafkommisarie. Engelborg Kaeks var sannolikt den första som bar på budskapet "Hellre ingens herre än någons slav". För detta talar hennes stora oberoende av andras åsikter och hennes yrkesval. Hon var en av naturen emanciperad kvinna.

Hon kom att få en central betydelse dels som sammanhållande av 1800-talskretsen under dess sista decennier dels som budbärare till 1900-talskretsen. Hon dog 1936.

Familjebudskapet under 1700- och 1800-talet har sannolikt underhållits av det spänningsförhållande som hos alla individer utvecklas i rummet mellan det uppnådda och det ouppnådda. I detta fall har ett speciellt starkt spänningsförhållande kvarstått där-

Man saknar alltså materiella möjligheter att kunna leva upp till de sociala krav som man själv uppställer.

för att det ouppnådda aldrig uppåts. Redan i 1700-talskretsen kan man förstå att diskrepansen varit stor mellan det liv och de krav som förfäderna levat och den relativt påvra tillvaro som man nu tvingats till. Detta framstår tydligt i en skrivelse från Evert von Saxen där han anhåller om att få skjuta älg för att kunna dryga ut det magra kosthållet.

Under 1800-talet lyckas de närstående släktingar, med vilka man lever, mycket väl ekonomiskt medan familjens egen ekonomi är dålig. Man är nästan, men inte riktigt, i ett beroendeförhållande. Man saknar alltså materiella möjligheter till att kunna leva upp till de sociala krav som man själv uppställer. Detta accentueras av att den närstående slakten har sådana möjligheter. Stoltheten som självförsvar stärks och spänningen bibehålls. Familjebudskapet kvarstår.

DEN TREDJE FAMILJEKRETSEN

1900-talskretsen går som tidigare sagts inte att avgränsa geografiskt. Den har därför reducerats till att omfatta Elsa Kaeks och Daniel Pinje och deras ättlingar födda 1955 eller tidigare.

Det var också i denna familjegren som jag upptäckte ett gemensamt handlingsmönster, dikterat av inre krav, trots att de individuella kontakterna varit mycket sparsamma eller obefintliga.

Av Elsa Kaeks fem barn är fyra avlidna. Hon själv och två av dessa ägnas en mer ingående beskrivning därför att de uppenbart levde efter budskapet "Hellre ingens herre än någons slav". Beskrivningen grundar sig på sammanställning av ut-sagor från flera intervjuade samt genom personlig kännedom.

Övriga personer är intervjuade och bland dem som bejakat familjebudskapet har utvalts några exempel.

Familjen Pinje har med största sannolikhet verkat förstärkande på familjebudskapet då den har en likartad invandrarbakgrund. Den framstår också som

en katalysator för den inneboende familjära kreativiteten.

Gemensamma drag som framträder är mångsidig begåvning, känslighet, men styrka, självständighet och kreativitet. Andra drag är främlingskap, känsla av att var annorlunda, behov av att hålla distans och överblick. Detta innebär att man kan lämna ut sig själv fullständigt men ändå bibehålla distansen. Härmed följer också en viss tendens till isolering utan att man behöver vara tillbakadragen. Vännerna blir därför fåtaliga om ens några. För en del är detta ett bekymmer medan andra är medvetna om att det är det pris man för betala för att stå fri.

Personbeskrivningar

Elsa Kaeks 1868. Impulsiv, begåvad, dräpande kvick, full av ordstäv och aforismer, utåtvänd men ändå dubbelbottnad med dragning åt det teatraliska, styvnackad, egensinnig, drastisk, med bestämd vilja och stor stolthet. Nedlät sig inte till någon djupare diskussion om trivialiteter som tex pengar, vilket hade till följd att hon blev avlurad hela sin ansenliga förmögenhet.

Hon var i behov av omväxlig och ett visst överdåd något som hennes make höll tillbaka. Efter hans död framträdde detta emellertid snart och hon flyttade bland annat tre gånger fram och tillbaka till Stockholm där hon bodde på fashionabla adresser. Efter att ha förlorat alla sina pengar visade hon åtminstone utåt en oberörd och stolt attityd. Hon betonade i stället det tragikomiska i situationen och formulerade kvickheter omkring den.

Efter makens död 1920 framkommer att hon levde efter budskapet "Hellre ingens herre än någons slav". Detta hade negativa följder bland annat genom att hon förlorade sin förmögenhet.

Catharina Pinje 1893. Känslig-stark, begåvad, musikalisk, konstnärlig. Målade, tecknade, skrev diktsamlingar och romaner men ställde aldrig ut offentligt eller publicerade något. Hon var också en

Familjebudskapet framstår också som en katalysator för den inneboende familjära kreativiteten.

duktigt hantverkare.

Ställde sig utanför trivialiteter. Hon tog då avstånd och nedlät sig inte till att gå i försvar i bagatellfrågor och fick därför utstå många angrepp från sådana som ägnade tiden åt livets småsaker. Deltog aldrig i skvaller utan drog sig då undan och ställde sig över sådana saker, vilket retade många och gav upphov till konflikter. Hon kunde därför av andra betraktas som hödragen, vilket i realiteten var fel men ändå hade visst fog för sig då hon konsekvent lade sig ovanför och "flöt" när "småfolket" gnabades om småttigheter.

Hon hade representativa plikter och fullföljde dessa mycket väl genom kvickhet, skönhetssinne och elegans. Skönhet och elegans kännetecknade också hennes hem. Hon avfärdade varje form av andlig underkastelse och levde helt efter budskapet "Hellre ingens herre än någons slav", vilket hade en negativ effekt då det ställde henne i konfliktsituationer, vilka i kombination med hennes känslighet och rätlinjighet kom att göra henne hämmad och spänd i sitt inre liv och därmed kringskära hennes konstnärliga möjligheter.

Ernst Pinje 1906. Känslig-stark, begåvad, fantasirik till överdådighet men ändå asket, idealist. Tecknade och skrev romaner. Publicerade aldrig något men livnärde sig ett tag som reklamtecknare. Gick fram genom livet obruten trots många motgångar och sjukdom. Leddes till stor del av budskapet "Hellre ingens herre än någons slav". Han fullföljde budskapets linje även om det medförde klart negativa konsekvenser. Framför allt framträdde detta när han kom i konflikt med andra. Det stod under hans nivå att kompromissa när han visste att han hade rätt. Han löste då problemet genom att säga upp sig och lämna arbetsplatsen. Detta skedde upprepade gånger med av naturliga skäl mycket besvärande konsekvenser. Trots detta var det viktigare att följa sitt inre budskap och inte komma i ett andligt konfliktberoendeförhållande. Verbaliserade budskapet "Hellre ingens herre än någons slav" fast i ordrikare beskrivningar. Fick med tiden ett självständigt arbete i ledande ställning.

Intervjuer

Beata Pinje 1903. Började en framgångsrik yrkes-

.....
Budskapet är positivt därför att det är identiskt med hans livsform.
.....

karriär när hon var 47 år gammal. Lever efter budskapet "Hellre ingens herre än någons slav", vilket varit positivt och kreativt befrämjande i denna senare delen av hennes liv.

Bernt Pinje 1923. Alltsedan tonåren hårt styrd av budskapet, som funnits som ett plågsamt inre krav. Budskapet har varit positivt då det tvingat honom att vid sidan av sitt yrke bryta sig en framgångsrik bana som bildkonstnär.

Bruno Pinje 1924. Har vid 45-års ålder brutit sig sig en egen bana och skapat ett storföretag. Budskapet har varit en vägledande realitet som han ej varit medveten om men känner igen när det blir verbaliserat.

John Pinje 1925. Styrts av budskapet, vilket gjort att han mitt i en industrikarriär i ledande ställning sagt upp sig och övergått till möbel- och inredningsdesign.

Jonas Pinje 1925. Styrts helt av budskapet "Hellre ingens herre än någons slav". Har dragit ut det till dess yttersta konsekvenser. Står helt fri. Vill inte vara bunden av vad han skall göra nästa dag. Har inrättat sitt liv så att detta förbluffande nog är möjligt. Håller distans till andra. Budskapet är positivt därför att det är identiskt med hans livsform.

Maja Pinje 1928. Har brutit sig en ny bana och vuxenstuderat till fil mag. Lever med budskapet. "Som en slags gardering". Deltar inte i diskussioner om småsaker. Ställer sig då utanför. Överblickande.

Per Pinje 1929. Har lämnat en trygg anställning som ingenjör och etablerat sig som sångpedagog efter utbildning på musikaliska akademien. Arbetar med egna pedagogiska-terapeutiska metoder som till stor del bottnar i budskapet.

Nicolas Pinje 1934. Framgångsrik skönlitterär författare vid sidan av sitt yrke. Påbörjat utbildning till pianist i sin ungdom. Starkt påverkad av budskapet som tidigare varit plågsamt och to m ställt honom utanför familjen, men som nu gett en positiv kreativitet. Klarläggande av budskapet har hjälpt

honom därför att de otillåtna tankar det medfört numera är tillåtna.

Carl Pinje 1949. Hårt styrd av budskapet, vilket givit klart negativa konsekvenser under uppväxtåren med inre konflikter som följd av kollision mellan samhällets och budskapets krav. Detta har medfört missuppfattning av den egna kapaciteten i skolan och krampaktiga försök att anpassa sig till militärtjänstens normer med en tillfällig psykisk kollaps och omplacering som följd. Likartade reaktioner har uppstått i underordnade bundna arbeten under utbildningstiden. Detta har tvingat honom till ett ständigt sökande efter olika former av konstnärligt utövande som enda möjlighet till andlig frihet. Har lyckats med konststycket att få en chefspost inom ett borgerligt yrke utan att dessförinnan ha arbetat i underordnad ställning. Han har nu lämnat denna för att kunna arbeta fritt som bildkonstnär.

Klarläggande av familjebudskapet har bidragit till denna frigörelse.

RESULTAT

Den tredje familjekretsen består av sammanlagt 27 personer. Av dessa har 22 personer varit tillgängliga för en beskrivning (3 st) eller intervju (19 st).

Därvid har man kunnat konstatera att de 3 personer som blivit föremål för beskrivning samtliga i mer eller mindre klar form verbaliserat budskapet "Hellre ingens herre än någons slav" och levat efter detta.

Av de intervjuade har 16 personer känt igen och bejakat att de lever med budskapet medan 3 personer inte känt igen det.

5 personer i denna krets har vid kontrollintervjuer efter cirka 6–8 månader förklarat att klargörandet av familjebudskapet har gett dem en förbättrad livssituation.

Av redogörelsen framgår att flera av de intervjuade redan löst sin problematik genom ganska drastiska förändringar av sin livsinriktning. Samtliga övriga sex som anger att de fått en förbättrad livssituation.

Av de intervjuade har 16/19 personer känt igen och bejakat att de lever med budskapet.

Av de intervjuade har 16/19 personer känt igen och bejakat att de lever med budskapet.

Man kände släktens historia men stod helt främmande för det budskap som jag presenterade.

tion har accepterat sina inre krav som ett familjdrag och därmed en del av dem själva. De har därför kunnat inrätta sig efter detta i stället för att kämpa emot. Den inre konflikten har bytts ut mot en medveten strävan att anpassa de yttre förhållandena till personligheten.

Familjebudskapet i 1900-talskretsen

De här refererade intervjuerna i 1900-talskretsen ger vid handen att hos dessa personer finns budskapet "Hellre ingens herre än någons slav" som ett inre krav av sådan styrka att det delvis varit styrande för deras liv.

En kontrollfamilj

Det återstod nu att få belägg för att min teori var riktig. En möjlighet var då att få tag i en familj som härstammade från den ursprungliga familjekretsen men sedan saknat kontakt med den familj jag undersökt. Detta visade sig vara ganska lätt, men jag kunde då inte följa något budskap bakåt utan måste gå på namnet, dvs manslinjen. Det fanns flera sådana grenar. Risker var att ett eventuellt budskap skulle gått förlorat då det åtminstone i den undersökta familjen inte alls följde någon manslinje. Min första kontakt blev också helt negativ. Man kände släktens historia men stod helt främmande för det budskap som jag presenterade. Nästa försök blev desto mer lyckat. Den intervjuade blev så träffad av det budskap jag presenterade att hon brast i skratt. För henne illustrerade det på ett exakt sätt styrfaktorn i hennes familjs beteende. Denna familjegren har jag undersökt.

En gren av familjen Dragon

Den krets av familjen Dragon som bejakar familjebudskapet och som jag undersökt består av makar till den numera avlidne Anders Gustaf Dragon 1897 samt deras barn födda 1931, 1936 och 1946 och en

kusin till dessa född 1935. Genom intervjuer har jag på detta sätt också fått en personkaraktistik av Anders Gustaf och hans tre syskon, samtliga avlidna. Dessutom har jag intervjuat en utomstående person som känner flera familjemedlemmar ingående.

Undersökningen har visat, dels att man lever med budskapet "Hellre ingens herre än någons slav", dels att detta för många familjemedlemmar medfört en livsstil som till stora delar liknar den som jag ursprungligen fann.

Många familjedrag som genom den omfattande intervjuundersökningen kan spåras till familjerna Thunhorn och Pinje finns inte i denna familjegren. Man kan därför även med en försiktig tolkning förstå att vissa gemensamma drag dikteras av familjebudskapet.

Ett sådant gemensamt drag är att man håller en distans till andra men utan avståndstagande. Detta har hos några i den äldre syskongruppen utåt gett ett intryck av förnämhet. Man lever till stor del efter budskapet "Hellre ingens herre än någons slav" men har genom att man bär familjenamnet en klar förankring bakåt och budskapet ter sig därför som föga förbryllande. Man jämför öppet sitt beteende med den muntliga traditionens berättelser om officerarna på 1700-talet. Detta medför att några drastiska handlingar utlösta av de inre kraven inte förekommer. Budskapet "Hellre ingens herre än någons slav" är därmed inte mindre viktigt utan har stor betydelse för den inre personligheten och familjens stamina.

Även i denna familj innebär budskapet att det är under ens värdighet att delta i andras käbbel utan man lägger sig istället ovanför och flyter.

Genom förankringen i traditionen är det lätt att i denna släktgren genom beskrivningar få klara belägg för att man levat efter budskapet. Detta avspeglas både verbalt och i livsstilen för samtliga fyra i Anders Gustaf Dragons syskongrupp. Av de fyra intervjuade lever tre med budskapet medan en inte har det själv men känner igen det därför att det så tydligt framträder hos andra i familjen.

Avsikten med undersökningen av den nutida familjen Dragon var som ovan angivits endast att klarlägga huruvida familjebudskapet fanns även

Dominerande familjebudskap kan kvarstå i århundraden och styra individens liv även sedan de förlorat sin ursprungliga mening.

här. Någon redovisning av varje enskild person har därför inte skett i denna familj. Värt att notera är emellertid att även i denna familjegren anser sig en av de intervjuade ha fått en förbättrad livssituation genom att få familjebudskapet klarlagt.

Budskapets förekomst. En kontroll

Att det budskap som jag följt inte är något som finns generellt bland människor har jag övertygat mig om genom intervjuer med ett trettiootal personer som ställt sig oförstående till budskapets mening. I två grenar av familjen Dragon har man också ställt sig helt oförstående när budskapet presenterats.

SAMMANFATTNING

Jag hade nu två familjer som styrdes av samma budskap, vilket kunnat beläggas genom intervjuer. Enda kontakten familjerna emellan var att de härstammade från två bröder födda 1722 resp 1733 och alltså utgått från samma familjekrets. Familjebudskapet hade styrande funktion i bägge familjerna, men medan det i den enda var en oförklarlig gåta var det i den andra förankrat i traditionen.

Jag hade nu belägg för att ett familjebudskap kan kvarstå nära 300 år och under denna tid tappa sin ursprungliga mening men ändå vara styrande.

Detta var målet med min undersökning men dessutom framkom helt spontant att definition av budskapet och analys av orsaken till detta visade sig ha en terapeutisk effekt. Det dominerande krav som för flera familjemedlemmar har funnits som en plåga och ett frågetecken i deras liv har fått en förklaring. "Att veta men ändå inte veta" är typiskt för de oanalyserade känslor som sådana budskap väcker. Ovissheten har nu undanröjts. Det har givit möjligheter till korrigering av felaktigheter och också möjligheter att tillvarata positiva drag. Sex personer i familjen har upplevt att de fått sin livssituation förbättrad. Några personer som inte tillhör den under-

sökta familjen har spontant genom självanalys och jämförelse med sitt familjemönster kommit förbi ett ofruktbart sökande i föräldrelationerna.

Den terapeutiska effekten som kommit sas på köpet är uppenbar. Det är dock svårt att säga hur man kan sätta en sådan terapi i system. Viktigast är att man i terapeutiskt arbete har klart för sig att dominerande familjebudskap kan kvarstå i århundraden och styra individens liv även sedan de förlo-
rat sin ursprungliga mening.

REFERENSER

Olkiewicz E, Foster S: Emigrationsprocessen. Pedagogiska inst Stockholms universitet 1979.

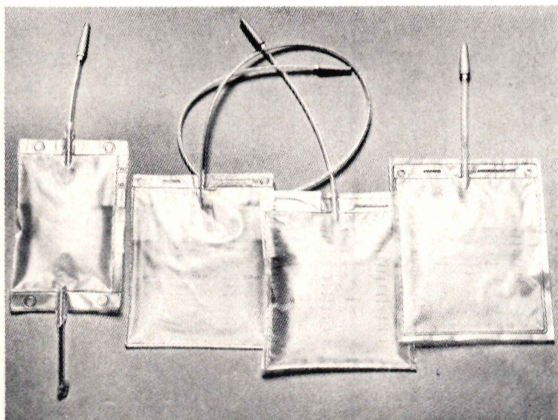
Persson M: Aspekter på dagens tillgrepps- och narkotikabrottslingar. En intervjuundersökning bland kriminella.

Sociologiska inst Lunds universitet 1978.

Förteckning över övrig litteratur och källor kan erhållas från författaren.

URINUPPSAMLINGSPÅSAR svensktillverkade

OLSFORSVERKEN AB tillverkar urinuppsamlingspåsar sedan 15 år. "OLSFORS"-påsen tillverkas av 0.12 mm tjock specialfolie och har dubbla svetsar runt hela påsen och är förstärkt med dubbel folie vid upphängningshålen. Förses med kraftig slang av önskad längd. Sammanbindningsrör med blå skyddshätta.

PRODUKTFAKTA

Urinuppsamlingspåse med backventil

Material: PVC i såväl slang som påse. 0,12 mm folie med blått tryck på framsidan.

Storlek: 1.500 ml

Slanglängd:	Förpackning	Rekv.nr
100 cm	250 st	01 02 98
100 cm	100 st	01 03 22
30 cm	500 st	01 02 80
30 cm	100 st	01 07 02
15 cm	500 st	01 02 72
15 cm	100 st	01 03 06

Urinuppsamlingspåse med backventil, avtappningsbar

Storlek: 750 ml

10 cm	100 st	01 15 36
-------	--------	----------

OLSFORS-
VERKEN AB

Box 2001, 517 02 Bollebygd
033-955 40